

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК ИНСТИТУТИ

**«ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ ВА КРИМИНОЛОГИЯ»
КАФЕДРАСИ**

МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

5-МАВЗУ: *Жинсий эркинликка қарши жиноятлар*

4-Мавзу: Жинсий эркинликка қарши жиноятлар

Режа:

- 1) Жинсий эркинликка қарши жиноятлар тушунчаси, турлари, жиноят таҳлилининг умумий таҳлили.
- 2) Номусга тегиш жинояти ва унинг таҳлили.
- 3) Жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб ғайритабиий усулда қондириш жинояти учун жавобгарлик.
- 4) Аёлни жинсий алоқа қилишга мажбур этиш учун жавобгарлик.

№	Машғулот мавзуси	Маъруза (соат)	Семинар (соат)
	5 семестр		
1.	Жинсий эркинликка қарши жиноятлар	2	2

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 13-сонли қарори.
2. Зокирова О.Ғ. Жинсий тарбия. //Ж. Қонун ҳимоясида.-2003.-№ 6 (90). –Б. 33-35.
3. Пайзуллаев К.П. Вояга етмаганларнинг жинсий дахлсизлиги, тарбия ва ахлоқига қарши қаратилган жиноятларни квалификация қилишнинг айрим масалалари. //Ж. Давлат ва ҳуқуқ .-2003.- 4-сон. –Б.18-20.
4. Рустамбоев А.М. Социальный обусловленность противоправности и наказуемости сексуального насилия и его виды.// Ёш олимлар илмий мақолалар тўплами. –2004.-№ 6. -С. 88-96.
5. Рустамбоев А.М. Объект преступлений и потерпевшее лицо в преступлениях, составляющих сексуальное насилие.//ТДЮИ, Магистрантларнинг илмий мақолалар тўплами. –2004.-№ 6. –С. 136-144.
6. Рустамбоев А.М. Вопросы соучастия при групповым сексуальном насилии. //ТДЮИ, Магистрантларнинг илмий мақолалар тўплами. –2004.- № 6. – С. 143-152.
7. Рустамбоев А.М. ғайриҳуқуқий жинсий зўрлик ва унинг турлари//Ж. Давлат ва ҳуқуқ. –2004.-№ 2 (18).- С. 36-38.
8. Тохиров Ф. Айрим хорижий мамлакатларда жинсий жиноятлар учун жавобгарлик.//Ж. Давлат ва ҳуқуқ.-2001.- 3-сон. – Б. 71-74.
9. Тохиров Ф. Вояга етмаганларга нисбатан жинсий жиноятларни содир этишнинг оғирлаштирувчи ҳолатлари.//Ж. Давлат ва ҳуқуқ.-2004.- №1(17) -Б. 49-52.
10. Тохиров Ф. Жинсий жиноятлар билан боғлиқ бўлган жиноятларни судда кўришда аҳамият берилиши лозим бўлган ҳолатлар.// Давлат ва жамиятнинг демократик янгилашиш босқичида суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлашнинг муаммолари мавзусидаги сиёсий ва амалий конференция материаллари. -Т.: 2002. Б.250-258.
11. Тохиров Ф. Жинсий жиноятлар мотивининг хусусиятлари.// Ж.Илмий тадқиқотлар ахборотномаси. -СамДУ , -2001.- 4-сон.- Б. 41-44.
12. Тохиров Ф. Жинсий жиноятларда айб, мотив, мақсад.//Ж. Давлат ва ҳуқуқ. –2002. №1(9) . –Б. 60-65.
13. Тохиров Ф. Жинсий жиноятларни квалификация қилишнинг баъзи бир масалалари.//Суд-ҳуқуқ ислоҳоти: назария ва амалиёт мавзусида халқаро илмий-амалий конференция материаллари. Сил МЭГ. –Б. 191-194.
14. Тохиров Ф. Жинсий жинсий эркинликка қарши жиноятлар моҳияти// ЎзР ИИВ Академияси Ўзбекистон Республикаси қонунчилигини такомиллаштиришнинг долзарб муаммолари. – 2005.-Б. 196-197.
15. Тохиров Ф. Тажовуз, номусга тегиш жинояти таркиби қандай аниқланади? //Ж. Ҳаёт ва қонун.—2002.-1- сон. –Б. 47-48.

16. Тохиров Ф. Юридическая и социально психологическая характеристика субъекта преступлений, составляющих сексуального насилия.//Ж. Ҳуқуқ, бизнес ва сиёсат. Хучанд.–2002.–1-2 сон. –Б. 12-16.

ЖИНСИЙ ЭРКИНЛИККА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАР

1-§. Номусга тегиш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси)

Ушбу **жиноятнинг бевосита объекти** жабрланувчининг жинсий эркинлигини таъминловчи ижтимоий муносабатлар, ўз хохишига кўра жинсий шеригини танлаш ҳукуқи, шунингдек, 16 ёшга тўлмаган шахсларнинг жинсий дахлсизлиги ҳисобланади. Номусга тегишнинг кўшимча объекти жабрланувчининг ҳаёти ва (ёки соғлиғи) бўлиши мумкин.

Суд-тергов амалиётини ўрганиш аксарият ҳолларда аёллар жабрланувчи бўлишини, аммо эркаклар ҳам жиноятдан жабр кўрганлиги ҳақида далолат беради.

Жабрланувчи аёл (эркак)нинг хоҳиш-иродасига қарши у билан жинсий алоқада бўлиш, жабрланувчи бокира қизми ёки «кўҳна» касб вакили (фоҳиша)ми бундан қатъи назар, зўрлаб номусга тегиш ҳисобланади, чунки қонун ахлоқ-одобидан қатъи назар барчанинг жинсий эркинлигини ҳимоя қилади.

Эр-хотинлардан биронтаси, ҳатто улар расмий никоҳда бўлишса ҳам, номусга тегиш натижасида жабрланувчи бўлиши мумкин, зеро никоҳ эр-хотинни жинсий эркинликдан маҳрум қилмайди.

Жиноятнинг объектив томони зўрлик ишлатиб, кўрқитиб ёки жабрланувчининг ожизлигидан фойдаланиб, жинсий алоқа қилишда ифодаланади.

Номусга тегиш тарзидаги жинсий алоқа қилиш деганда, фақат табиий жинсий алоқани, яъни жинси қарама-қарши бўлган эркак жинсий аъзосининг аёл жинсий аъзосига киритиш йўли билан қовушишни тушуниш лозим. Физиологик нуқтаи назардан нормал жинсий алоқа қилиш билан боғлиқ бўлмаган бошқа зўрлик ишлатиш билан боғлиқ ҳаракатлар – бесоқолбозлик, аёлнинг жинсий эҳтиёжини аёл билан зўрлик ишлатиб қондириши ва бошқа ҳаракатлар номусга тегиш ҳисобланмайди ва ЖК 119-моддасида назарда тутилган жиноят таркибини ташқил қилади.

Номусга тегиш вақтида айбдор қўллаган зўрлик жисмоний ёки руҳий бўлиши мумкин.

Номусга тегиш вақтида жисмоний зўрлик ишлатиш муштлаш, калтаклаш, жисмоний азоб бериш, баданга енгил ёки ўртача оғир шикаст етказиш, зўрлаб маълум бир ҳолатда туришга мажбурлаш ва ҳоказо тарзида бўлиши мумкин. Номусга тегиш вақтида жабрланувчининг баданига оғир шикаст етказилган ҳолларда айбдорнинг қилмиши Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 3-қисми “д” банди билан квалификация қилинади.

Одатда зўрлик ишлатиш ва қаршилик кўрсатиш бир-бири билан боғлиқ бўлади, қаршилик кучайгани сайин зўрлик ҳам кучайиб бораверади. Лекин алоҳида олинган ҳар бир ҳолда қаршилик самимий ёки сохта, муғомбирлик ёхуд кичик йўсинида бўлганлиги аниқланиши зарур. Башарти жабрланувчи

самимий қаршилик кўрсатмаган бўлса, айбдорнинг ҳаракати номусга тегиш таркибини ташкил этмайди.

Одатда, зўрликнинг хусусияти ва даражаси қаршиликнинг хусусиятига мувофиқ бўлади. Бироқ ҳар бир ҳолатда қаршилик ҳақиқий бўлганми ёки сохтами аниқланиши лозим. Агар жабрланувчи ҳақиқий қаршилик кўрсатмаган бўлса, айбдорнинг ҳаракатларида номусга тегиш аломатлари мавжуд бўлмайди.

Номусга тегиш вақтидаги руҳий зўрлик деганда, жабрланувчига нисбатан ёки унинг иродасини синдириш мақсадида унинг яқин кишиларига нисбатан жисмоний зўрлик ишлатиш билан кўрқитишда ифодаланадиган таъсирни тушуниш лозим. Кўрқитиш ва уни амалга ошириш имконияти жабрланувчини шундай аҳволга солиб қўйиши керакки, у айбдорнинг шахвоний интилишларига қаршилик кўрсата олмай қолган бўлиши лозим.

Кўрқитиш оғзаки тарзда кўрқитувчи имо-ишоралар, жабрланувчи соғлиғига зиён етказиши мумкин бўлган қурол ёки бошқа ашёлар билан кўрқитиш, мулкни nobуд қилиш, жабрланувчини шарманда қилувчи маълумотларни тарқатиш билан кўрқитиш, шантаж орқали амалга оширилади. Жиноят субъекти олдида бир неча шахслар бўлган тақдирда кўрқитиш жабрланувчининг айбдор билан жинсий алоқа қилишдан бош тортганда бир гуруҳ шахслар томонидан номусга тегишни амалга оширишда ифодаланиши мумкин.

Жабрланувчининг иродасини синдириш усули сифатидаги кўрқитиш аниқ бўлиши керак. Кўрқитиш ҳам жабрланувчининг манфаатларига нисбатан, ҳам унинг яқин кишилари (болалари, ота-онаси, яқин қариндошлари ва ҳоказо)га нисбатан бўлиши мумкин.

Баданга ҳар хил шикаст етказиш билан кўрқитиш учун жавобгарлик ЖК 118-моддаси 1-қисми билан қамраб олинади, шу сабабдан ЖК 112-моддаси билан қўшимча квалификация талаб қилинмайди.

Агар жабрланувчи тажовуз қилувчи билан жинсий алоқага киришмаса, унинг ўзини ўлдириш ёки соғлиғига шикаст етказиш билан кўрқитиш жабрланувчини ноилож аҳволга солиб қўймайди, унинг қаршилик кўрсатиш иродасини тўла фалаж қилмайди, шу муносабат билан бундай ҳолларда номусга тегиш ёки шунга тажовуз учун жавобгарлик бўлмайди.

Кўрқитиш жабрланувчининг эркин ҳаракатларини фалаж қилиш, унинг иродасини синдиришга қодир даражада жиддий бўлганми-йўқми, бунини алоҳида олинган ҳар бир ҳолда суд ҳал қилади.

Зўрлик ишлатиш билан кўрқитиш мулкни nobуд қилиш ёки унга шикаст етказиш билан кўрқитиш, жабрланувчи сир сақлашни хоҳлаган уни шарманда қилувчи маълумотларни тарқатиш билан кўрқитиш номусга тегишнинг белгиси сифатида жабрланувчининг қаршилигини бартарф этиш мақсадида амалга оширилади.

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, номусга тегиш вақтида кўрқитиш ҳақиқий (яъни, фақатгина жабрланувчининг хаёлида бўлмаслиги), тўғридан-тўғри қаратилганлиги (яъни, келажакда эмас, яқин орада амалга оширилиши мумкинлиги) ва етарли даражада жиддий (жабрланувчи иродасини,

қаршилигини синдира оладиган) бўлиши лозим. Лекин айбдор ҳаракатларини ЖК 118-моддаси билан квалификация қилишда унинг қўрқитишда айтганларини амалда қўллаш мақсади бор-йўқлиги инобатга олинмайди.

Жабрланувчининг ожизлигидан фойдаланиш деганда, ўзига нисбатан содир этилаётган ҳаракатнинг моҳияти ва аҳамиятини идрок қила олмайдиган ёки идрок этган тақдирда ҳам зўравонга қаршилиқ кўрсатиш имкониятига эга бўлмаган жабрланувчи билан жинсий алоқада бўлиш тушунилади. Ожизлик ҳолати руҳий ёки жисмоний бўлиши мумкин.

Руҳий ожизлик деганда, жабрланувчининг руҳий ҳолати туфайли (хасталиги, ҳушсизлиги, ёш болалиги) натижасида ўзига нисбатан содир этилаётган жинсий алоқанинг аҳамиятини идрок этмаслиги тушунилади.

Ожиз аҳволдаги шахс деганда, шунингдек, айбдорнинг ўз мақсадига эришиш учун қилган ҳаракатлари ва номусга тегиш вақтидаги шароит натижасида жабрланувчида вужудга келган руҳий тушқунлик назарда тутилади. Бундай ҳолатда жабрланувчи айбдор иродасига бўйсунди. Бундай ҳолатни тўғри баҳолаш учун жабрланувчининг номусга тегиш олдидан қилган ҳаракатларининг психиатрия экспертизаси хулосаси талаб қилинади. Шунингдек, суд психиатрия экспертизасини жабрланувчининг у билан содир этган ҳаракатларининг моҳиятини тушунганлигини аниқлаш мақсадида жабрланувчининг руҳий ҳолати бўзилганида амалга ошириши мумкин.

Жисмоний ожизлик деганда, шахс айбдорнинг ўзи билан жинсий алоқага киришаётганини тушунса ҳам ўзининг жисмоний нуқсони туфайли, зўравонга қаршилиқ кўрсатиш имкониятига эга бўлмаган ҳолати (ногиронлиги натижасида, қариб қолганлиги, жисмоний толиққанлиги сабабли ва ҳоказо) тушунилади.

Жабрланувчининг жуда ёшлиги, агар у ўзи билан жинсий алоқа қилишга розилиқ берган бўлса, унинг ожизлик ҳолатидан фойдаланиб, номусга тегиш, яъни ёш бола билан жинсий алоқа қилиш деб квалификация қилиш учун асос бўлмайди.

Алоҳида ҳар бир ҳолда жабрланувчининг ўз ёшидан келиб чиқиб, унинг жинсий алоқанинг моҳиятини тушунган ёки тушунмаганлигини аниқлаш зарур. Шу сабабли ўзига нисбатан содир этилаётган жинсий алоқанинг хусусияти ва аҳамиятини англамаса қилмиш номусга тегиш деб квалификация қилиниши керак. Башарти, кичик ёшдаги бола ўзи билан содир этилаётган жинсий алоқанинг аҳамиятини тушунган ва ўзи жинсий алоқага розилиқ берган бўлса, айбдорнинг қилмиши Ўзбекистон Республикаси ЖК 128-моддаси билан квалификация қилиниши лозим, бунинг учун жабрланувчининг вояга етмаганлигини айбланувчининг олдиндан билганлиги зарурий шарт ҳисобланади.

Ичкилик ёки гиёвандлик воситаси таъсирида маст ҳолда бўлган жабрланувчи билан зўрлик ишлатмай ва қўрқитмай жинсий алоқада бўлиш жинсий алоқани жабрланувчининг ожизлигидан фойдаланиб содир этилган, деб эътироф этиш учун асос бўла олмайди. Бу вазиятда **ожизлик ҳолати** деганда, мастликнинг шундай даражаси тушуниладики, бунда жабрланувчи

ўзи билан жинсий алоқага киришилаётганини идрок эта олмайди ёки унга қаршилиқ кўрсата олмайди.

Номусга тегиш тарзидаги қилмишларни квалификация қилишда жабрланувчининг ана шундай (ожиз) ҳолатга тушишига ўзи ёки бошқа бирон киши сабаб бўлганлиги (масалан, айбдорнинг жабрланувчига спиртли ичимликлар ичирганлиги, гиёҳвандлик воситалари ёки уйқу дориси берганлиги ва б.) ёки жабрланувчининг ўзи айбдорнинг таъсирисиз ожиз аҳволда бўлганлиги аҳамият касб этмайди.

Жинсий алоқа жабрланувчини алдаш йўли билан (масалан, уйланишга, турмушга чиқишга, ишга жойлаштиришга, ўқишга киритишга ваъда бериш, бошқа бирон имтиёз бериш) унинг розилигини олиб содир этилган бўлса, жинсий алоқа қилган шахснинг қилмиши номусга тегиш, деб квалификация қилинмайди. Бундай ҳолларда жиноий жавобгарлик истисно қилинади.

Номусга тегиш дефлорация ёки эякуляциядан қатъи назар, жинсий алоқа бошланган пайтдан эътиборан тугалланган жиноят деб эътироф этилади.

Бевосита жинсий алоқани содир этишга қаратилган, аммо айбдорнинг хоҳиш-иродасига боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра ниҳоясига етказилмаган ҳаракатлар номусга тегишга суиқасд деб топилади ва Ўзбекистон Республикаси ЖК 25-моддаси ҳамда 118-моддасининг тегишли қисми билан (масалан: жабрланувчининг иродасини синдириш мақсадида унинг кийимларини ечиш, йиртиш, муштлаш, калтаклаш, азоб бериш ва ҳоказо) квалификация қилиниши керак.

Номусга тегишга суиқасд қилиш деганда, бевосита жинсий алоқа қилиш мақсадида жисмоний зўрлик ишлатиш, кўрқитиш ёки жабрланувчининг ожизлик ҳолатидан фойдаланишга уриниш ҳамда айбдорга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра жинсий алоқа бошланмаганлиги тушунилади.

Буларсиз биронта ҳам шахвоний ҳаракат, жинсий алоқа қилишга уриниш ёки шундай алоқани таклиф этиш номусга суиқасд деб ҳисобланмайди.

Номусга тегишга тайёргарлик кўриш деганда, айбдорнинг зўрлик ишлатиб номусга тегиш мақсадида мазкур ҳаракатларни амалга ошириш бўйича бирор шахс билан келишиши, режа тўзиши, зўрлик ишлатиш учун зарур воситаларни олиши (арқон, кишан ва б.) хонани таёйрлаши ва бошқа ҳаракатларни амалга ошириш тушунилади.

Жабрланувчига нисбатан унинг шаъни, қадр-қимматини камситувчи ҳаракатлар содир этилган бўлса-ю, айтилиши вақтида айбдорнинг зўрлик ишлатиб жинсий алоқа қилиш нияти бўлмаган бўлса, бундай шахснинг ҳаракати номусга суиқасд сифатида эмас, шахсга қарши қаратилган жиноят (баданга шикаст етказиш, ҳақорат ва ҳоказо) сифатида квалификация қилиниши керак.

Шахс зўрлик ишлатиб, кўрқитиб ёки жабрланувчининг ожизлик ҳолатидан фойдаланиб, у билан жинсий алоқа қилишни истаган, аммо бунинг учун қулай имконият бўлишига қарамай, жинсий алоқа қилмаган ҳолларда, (бошқача айтганда айбдорга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра охирига

етказилмаган бўлса) қилмиш номусга тегишдан ихтиёрий қайтиш деб қаралиши керак.

Шахснинг жинсий алоқа қилиш учун қулай имкониятлар борлигини била туриб, жабрланувчининг жинсий эркинлигига (дахлсизлигига) тажовузни ўз хоҳиш-иродаси билан тўхтатган ёки уни охирига етказмаган ҳоллар ҳам номусга тегишдан ихтиёрий қайтиш деб топилади.

Номусга тегишдан ихтиёрий равишда қайтишнинг мотиви айбдорнинг жабрланувчига раҳми келганлиги, унинг номусга тегмаслигини илтимос қилиши бўлиши билан боғлиқ бўлиши мумкин. Бундай ҳолларда, Ўзбекистон Республикаси ЖК 26-моддасига мувофиқ, номусга тегишдан ихтиёрий қайтганлик учун шахс жиноий жавобгарликка тортилмайди. Аммо айбдорнинг қилмишида бошқа жиноятнинг аломатлари бўлса, у ана шу жиноят учун ЖК Махсус қисми билан жавобгарликка тортилиши керак. (Масалан, баданга шикаст етказганлик, ҳақоратлаш, мол-мулкни nobud қилиш каби номусга тажовуз вақтида содир этилган бошқа қилмишлар учун).

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд билан содир этилади. Айбдор жабрланувчига нисбатан зўрлик ишлатиб, қўрқитиб ёки унинг ожизлигидан фойдаланиб унинг хоҳиш-иродасига қарши номусига тегаётганлигини англайди ва буни хоҳлайди. Жиноятнинг содир этилиш мотиви ва кўзланган мақсад квалификация учун аҳамиятга эга эмас. Жиноятнинг мотиви аксарият ҳолларда шахвоний ҳирс ҳисобланади. Айрим ҳооларда жиноят мотиви жабрланувчидан ўч олиш, уни шарманда қилиш, атрофдагилар олдида камситиш ва бошқалар бўлиши мумкин. Номусга тегишда, шунингдек, диний таассублар замирида ҳам содир этилиши мумкин. Миллий ёки ирқий адолат мотивининг мавжудлиги жиноятни квалификация қилишга таъсир кўрсатмайди.

Жиноятнинг субъекти ҳар икки жинсдаги, жиноят содир этилган вақтга келиб 14 ёшга тўлган ақли расо шахс бўлиши мумкин.

ЖК 118-моддаси 2-қисмида жазони оғирлаштирувчи қатор ҳолатлар назарда тутилади:

1) ЖК 118-моддаси 2-қисмининг «а» банди – икки ёки ундан ортиқ кишининг номусига тегиш.

Шахс зўрлик ишлатиб икки ёки ундан ортиқ жабрланувчилар билан жинсий алоқа қилса ва унинг қилмиши ягона қасд билан қамраб олинган бўлса, айбдорнинг қилмиши Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 2-қисми «а» банди билан квалификация қилиниши зарур. Зўравон икки ёки ундан ортиқ шахснинг номусига тегиш ниятида бўлса, аммо унга боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра жиноий ниятини охирига етказа олмаган ҳолларда (хусусан, биттасининг номусига тегади, иккинчисига эса улгурмайди) унинг қилмиши икки ёки ундан ортиқ шахснинг номусига тажовуз қилишга суиқасд сифатида (Ўзбекистон Республикаси ЖК 25-моддаси ва 118-моддаси 2-қисми «а» банди) квалификация қилинади.

2) Такроран хавфли рецидивист томонидан ёхуд илгари ЖКнинг 119-моддасида назарда тутилган жиноятни содир этган шахс томонидан содир

этилган бўлса, Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 2-қисми «б» банди билан жавобгарликка тортилади.

Такроран номусга тегиш жиноятини содир этишда айбдор аввалги қилмишини охирига етказмаганидан ва унда бевосита бажарувчи ёки бошқа иштирокчи сифатида қатнашганидан қатъий назар, агар айбдор содир этган қилмишларининг бирортаси учун жавобгарликка тортилмаган ва мазкур қилмишлар учун жиноий жавобгарликка тортиш муддати ўтмаган бўлса, унинг ҳаракатлари ЖК 118-моддаси 2-қисми “б” банди билан квалификация қилинади.

Такроран содир этилган номусга тегишни икки ёки ундан ортиқ кишининг номусига тегишдан фарқлаш лозим. Иккинчи ҳолатда айбдорнинг ҳаракатлари ягона қасд билан қамраб олинади, биринчи ҳолатда эса айбдорда ҳар бир номусга тегиш олдида алоҳида қасд вужудга келади. Бу кўриб чиқиладиган ҳолатлар ўртасидаги асосий фарқ ҳисобланади. Шунингдек, шуни алоҳида инобатга олиш лозимки, такроран номусга тегиш икки ёки ундан ортиқ кишининг номусига тегишдан фарқли равишда айнан бир жабрланувчига нисбатан содир этилиши ҳам мумкин.

NOTA BENE!

Жабрланувчи айнан бир шахс ёки бошқа шахслар бўлишидан қатъий назар қилмиш такроран жиноят содир этилган деб топилади.

Аммо айбдор айнан бир жабрланувчига нисбатан узоқ бўлмаган вақт оралиғида бир неча жинсий ҳаракатларни содир этган бўлса ва содир этилган номусга тегишнинг иш ҳолатлари айбдорнинг қасди шунга йўналганлигидан далолат берса (давомли жиноят), унинг ҳаракатлари такроран номусга тегиш сифатида баҳоланиши мумкин эмас.

Агар жиноят хавфли рецидивист ёхуд илгари ЖКнинг 119-моддасида назарда тутилган жиноятни содир этган шахс бўлса, у Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 2-қисми «б» банди билан жавобгарликка тортилади. Табиийки, мазкур ҳолатда шахснинг аввалги содир этган қилмиши учун қонунда белгиланган тартибда судланганлик олиб ташланмаган ёки муддати ўтиб кетмаган бўлиши лозим.

3) ЖК 118-моддаси 2-қисми «в» бандида бир гуруҳ шахслар томонидан номусга тегиш учун жавобгарлик белгиланган.

Бир гуруҳ шахслар томонидан номусга тегиш деганда, жиноятни содир этишда икки ёки ундан ортиқ ақли расо, 14 ёшга тўлган жисмоний шахсларнинг иштирок этиши тушунилади. Бунда уларнинг ҳар бири гуруҳнинг бошқа аъзолари билан келишиб ҳаракат қилган ҳамда номусга тегиш жинояти объектив томонининг ҳеч бўлмаганда битта ҳаракатини содир этган бўлиши лозим. Иштирокчилар ўртасида олдиндлан тил бириктирилганлиги аҳамиятга эга эмас.

Номусга тегишнинг бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилиши деганда мазкур жиноят субъекти белгиларига мувофиқ келувчи шахслар томонидан жиноятни содир этиши тушунилади. Икки ёки ундан ортиқ шахс

томонидан жабрланувчининг номусига тегишни ташкиллаштирган, лекин жинғоят содир этилишида бевосита қатнашмаган бўлса, жиноят содир қилган шахслар эса 14 ёшга тўлмаганлиги учун жиноят субъекти бўла олмаса, шахс ҳаракатлари ЖК 118-моддаси 1-қисми билан жавобгарликка тортилади. Мазкур ҳолатда номусга тегишнинг ташкилотчиси қўшимча равишда ЖК 127-моддаси 3-қисми билан, яъни вояга етмаган шахсларни жиноят содир этишга жалб қилганлик учун квалификация қилиниши керак.

Агар бир неча айбдор номусга тегиш ҳаракатларини бажаришга олдиндан тил бириктирмаган бўлса, улар омусга тегаётган шахсга объектив жиҳатдан турли хил ёрдам берган бўлсалар ҳам жиноят бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилган деб топилмайди. Чунки айбдорлар ҳаракати ўртасида ҳеч қандай субъектив боғлиқлик мавжуд бўлмайди. Турли шахслар томонидан мустақил ҳолда ҳаракат қилиб содир этилган номусга тегиш бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилган деб топилиши мумкин эмас.

Номусга тегиш икки ёки ундан ортиқ бажарувчи (иштирокчи) шахс томонидан содир этилганда қилмиш ЖК 118-моддаси 2-қисми “в” банди билан квалификация қилиниши лозим. Номусга тегиш жиноятининг таркиби қонунчилик томонидан шундай тўзилганки, фақатгина икки ҳаракатни: номусга тегиш ва зўрлик ишлатиш ёки номусга тегиш ва кўрқитиш ҳаракатларини содир этиш жинойий ҳисобланади. Жабрланувчининг ожизлигидан фойдаланиб унинг номусига тегиш бундай ҳолатда истисно ҳолат ҳисобланади. Биринчи икки ҳолатда кўрқитиш ва зўрлик ишлатиш номусга тегишдан олдин содир этилса, (номусга тегиш билан турли вақтларда содир этилса) мазкур ҳолатда эса иккала ҳаракат бир-бирига қўшилиб кетади: яъни ожиз аҳволда бўлган шахснинг номусига тегиш унинг бундай ожизлигидан фойдаланиш ҳисобланади.

Икки субъект томонидан амалга ошириладиган номусга тегиш жинояти объектив томонининг мазкур жиҳатини инобатга олиб, иштирокчилар деб ўз ҳаракатлари билан жиноят таркиби объектив томонининг белгиларини тўлиқ ёки қисман амалга оширадиган, жабрланувчи эркига қарши номусга тегишни бевосита амалга оширадиган ёки унинг қаршилигини бартараф қилиш ва бу билан бошқа шахснинг жинсий эҳтиёжини қондиришини таъминлаш мақсадида жабрланувчига жисмний зўрлик ишлатадиган ёки уни кўрқитадиган шахслар тушунилади. Бундай ҳолатда улар жиноят объектив томони бажаришда иштирок этадилар ва бажарувчилар, яъни гуруҳ иштирокчиси бўладилар.

Номусга тегишнинг иштирокчилари (ташкилотчи, далолатчи, ёрдамчи) бевосита жинсий алоқа қилмаган, лекин бошқа шахсларнинг жабрланувчи билан зўрлик ишлатиб, жинсий алоқа қилишига кўмаклашган (алдаш орқали жабрланувчини жиноят жойига келтирган, жиноят содир этиш учун жой тайёрлаб берган, жабрланувчини ожиз аҳволга солиш учун кўмакалшган ва б.) ҳолларда уларнинг қилмиши бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилган номусга тегиш, деб эътироф этилмайди. Бундай ҳолларда ана шу шахсларнинг қилмиши ЖК 28-моддаси орқали 118-модданинг тегишли қисми билан квалификация қилинади.

Агар бундай иштирокчилар номусга тегишни содир этаётган бир неча бажарувчиларга қасддан ёрдам берган бўлишса, улар ЖК 28-моддаси ва 118-моддаси 2-қисми “в” банди билан жавобгарликка тортиладилар қилмишни квалификация қилишда бундай ёндашув шу билан изоҳланадики, ташкилотчилар, далолатчилар, ёрдамчилар жиноят объектив томонида белгиланган ҳаракатларни содир этмайдилар ва мазкур ҳолатда бир гуруҳ шахслар деб эътироф этилмайдилар. Бундай ҳолатда бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилган номусга тегишни ролларни тақсимлаган ҳолда иштирокчиликда содир этиладиган номусга тегишдан фарқалш лозим.

Номусга тегиш нафақат бир неча субъект томонидан бир шахсга нисбатан амалга оширилганида, балки жиноятчилар олдиндан тил бириктириб икки ёки ундан ортиқ шахсга нисбатан зўрлик ишлатганида (бошқача қилиб айтганда ҳар бир жиноятчи жабрланувчилардан бирининг номусига текканида) ҳам бир гуруҳ шахслар томонидан содир этилган деб топилиши лозим.

Олдиндан тил бириктириш турли шаклда бўлиши мумкин бўлган (оғзаки тарзда, имо-ишоралар орқали), номусга тегишга қаратилган ҳаракатлар амалга оширилишидан олдин икки ёки ундан ортиқ шахснинг келишуви ҳисобланади. Қилмишни ЖК 118-моддаси 2-қисми “в” банди билан квалификация қилишда айбдорларнинг олинган тил бириктирганлиги зарурий белги ҳисобланмайди, аммо мазкур ҳолат суд томонидан жазо тайинлашда оғирлаштирувчи ҳолат сифатида инобатга олиниши лозим.

4) Ўлдириш билан қўрқитиб номусга тегиш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 2-қисми «г» банди)

Ўлдириш билан қўрқитиш деганда, жабрланувчини ҳаётидан маҳрум қилиш билан қўрқитиш тушунилиши зарур.

Аксарият ҳолларда номусга тегиш ўлдириш билан қўрқитиб (оғзаки «ўлдираман», «майиб қиламан», «осаман», «заҳарлайман» деб) содир этилади, аммо дўқ-пўписа сукут сақлаган ҳолда, ниҳоятда маъноли имо-ишоралар (куролдан фойдаланиб, жабрланувчини ҳаётдан маҳрум қилиш мумкин бўлган бошқа жисмларни намоёниш этиш воситасида ва ҳоказо) билан ҳам ифодаланиши мумкин. Ўлдириш билан қўрқитиш ишонарли, жабрланувчининг ўз ҳаёти учун хавотирланиши учун етарли бўлиши керак. Айбдорнинг ўз дўқ-пўписасини амалга ошириш ниятида бўлган ёки бўлмаганлиги аҳамиятга эга эмас.

Агар ўлдириш билан қўрқитиш жабрланувчининг қаршилигини бартараф этиш мақсадида қўлланилган бўлса, қилмиш ЖК 118-моддаси 2-қисми «г» банди билан жавобгарликка тортилади. Бундай қўрқитиш мазкур модданинг диспозицияси билан камраб олинади ва қилмишни ЖК 112-моддаси (ўлдириш ёки зўрлик ишлатиш билан қўрқитиш) билан қўшимча квалификация қилиш талаб қилинмайди.

Агар ўлдириш билан қўрқитиш номусга тегишдан сўнг, масалан, жабрланувчи бўлган воқеаларни ҳеч кимга айтмаслиги мақсадида амалга оширилган бўлса, агар жабрланувчида қўрқитиш амалга оширишдан хавфсираш пайдо бўлган бўлса, айбдор ҳаракатлари ЖК 118-моддаси 1-

қисми (оғиралштирувчи ҳолатлар бўлмаган ҳолда) ва ЖК 112-моддаси билан квалификация қилиниши лозим.

Жабрланувчини турли оқибатлар келиб чиқиши мумкинлиги билан кўрқитиш (турли даражадаги тан жароҳатлари етказилиши билан) ЖК 118-моддаси 1-қисми билан квалификация қилинади.

ЖК 118-моддаси 3-қисми бир қатор оғирлаштирувчи ҳолатларни ўз ичига олади.

1) ЖК 118-моддаси 3-қисми “а” банди – шахснинг 18 ёшга тўлмаганлиги айбдорга аён бўлган ҳолда номусга тегиш.

Мазкур жиноятнинг бевосита объекти вояга етмаган шахсларнинг жинсий эркинлиги ёки жинсий дахлсизлиги ҳисодланади.

14 ёшга тўлмаган шахснинг номусига тегиш ЖК 118-моддаси 4-қисмида назарда тутилганлиги боис мазкур жиноят жабрланувчилари 14 ёшдан 18 ёшгача бўлган шахслар ҳисобланади.

Номусга тегишни ЖК 118-моддаси 3-қисми «а» банди билан баҳолаш учун айбдорнинг 18 ёшга тўлмаган шахс билан зўрлик ишлатиб жинсий алоқа қилаётганини билган бўлиши лозим. Агар жабрланувчининг ёшига нисбатан янглишгани аниқланган тақдирда (масалан: ташқи кўриниши, бўй-баста, жабрланувчининг хулқи ва ҳоказолар) унинг қилмиши ЖК 118-моддаси 3-қисми “а” банди билан ўн саккиз ёшга тўлмаганлиги айбдорга аён бўлган шахснинг номусига тегиш, деб квалификация қилинмайди. Бундай ҳолларда айбдор ЖК 118-моддаси 1-қисми бўйича жавобгарликка тортилади.

Қонун, уларнинг ўзи рози бўлса ҳам 16 ёшга тўлмаган шахслар билан жинсий алоқа қилишни қатъиян ман этади.

16 ёшга тўлмаган шахс билан ихтиёрий равишда алоқа қилиш ЖК 128-моддасида назарда тутилган жиноят таркибини ташкил этади.

2) Яқин қариндошнинг номусига тегиш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 3-қисми «б» банди).

Суд-тергов амалиётида яқин қариндошларининг (ўз кизлари, набиралари, опа-сингиллари, ўғай қизлар ва ҳоказоларнинг) номусига тегиш ҳоллари ҳам учраб туради.

Шак-шубҳасиз, бундай жиноятлар жамиятимизда мавжуд бўлган ахлоқ нормаларига зид бўлиб, ғоят даражада ахлоқсизлиги, уятсизлиги билан ажралиб туради.

ЖКнинг саккизинчи бўлимидаги атамаларнинг ҳуқуқий маъносида яқин қариндошлар – қариндош ёки қуда томондан қариндош бўлган шахслар, яъни ота-она, опа-ука ва опа-сингиллар, эр-хотин, фарзанд, шу жумладан, фарзандликка олинганлар, неваралар, шунингдек эр-хотиннинг ота-онаси, ака-ука ва опа-сингиллар – деб кўрсатилади. Шу муносабат билан зўрлик ишлатиб, кўрқитиб ёки ожизлик ҳолатидан фойдаланиб, қариндошлар билан жинсий алоқа қилиш шахсни ЖК 118-моддаси 3-қисми «б» банди билан жавобгарликка тортиш учун асос бўлади.

3) Оммавий тартибсизликлар қатнашчиси томонидан содир этилган номусга тегиш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 3-қисми «в» банди).

Зўрлик ишлатиб номусга тегиш оммавий тартибсизликлар вақтида унинг қатнашчилари томонидан содир этилган тақдирдагина айбдорнинг қилмиши ЖК 118-моддаси 3-қисми «в» банди билан квалификация қилинади.

Агар зўрлаб номусга тегиш оммавий тартибсизликларнинг ташкилотчиси ёки фаол қатнашчиси томонидан содир этилган бўлса, айбдорнинг қилмиши ЖК 118-моддаси 3-қисми ва 244-модда (оммавий тартибсизликлар) билан жиноятларнинг жами бўйича квалификация қилиниши лозим.

4) Ўта хавфли рецидивист томонидан содир этилган номусга тегиш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 3-қисми «г» банди).

Қилмиш ўта хавфли рецидивист томонидан содир этилган, деб айбдорни ЖК 118-моддаси 3-қисми «г» банди билан жиноий жавобгарликка тортиш учун, унинг номусга тегишдан олдин ЖК 34-модда 3-қисмига мувофиқ қонунда белгиланган тартибда ўта хавфли рецидивист деб топилганлигини аниқлаш зарур.

5) Номусга тегиш натижасида оғир оқибатларнинг келиб чиқиши (Ўзбекистон Республикаси ЖК 118-моддаси 3-қисми «д» банди).

Қуйидагилар оғир оқибатлар деб эътироф этилиши мумкин:

- жабрланувчининг ўлими келиб чиқиши ёки унга оғир тан жароҳатлари етказилиши;

- шахснинг таносил ёки ОИТС касаллиги ўзида борлигини била туриб уни жабрланувчига юктириши;

- шахснинг ўзини ўзи ўлдириши ёки ўзини ўзи ўлдиришга суиқасд қилиши;

- бахтсиз ҳодиса натижасида жабрланувчининг ўлими келиб чиқиши ёки унга оғир тан жароҳатлари етказилиши;

- бачадондан ташқари ҳомиланинг пайдо бўлиши ёки тиббий нуқтаи назардан мумкин бўлмаган ҳолда жабрланувчининг ҳомиладор бўлиши (масалан, унинг ёш бола эканлиги).

Мазкур ҳолатда содир этилган қилмиш ЖК 118-моддаси 3-қисми “д” билан тўлиқ қамраб олинади ва ЖК Махсус қисмининг бошқа моддалари билан қўшимча квалификация қилиш талаб қилинмайди (масалан, номусга тегиш пайтида эҳтиётсизликдан жабрланувчининг ўлими келиб чиқса ЖК 102-моддаси билан, жабрланувчи ўзини ўзи ўлдирса ЖК 103-моддаси билан, жабрланувчи руҳий касалга чилинса ЖК 104-моддаси билан).

Номусга тегиш натижасида келиб чиққан оғир оқибатларга жинсий алоқа, шунингдек, айбдор томонидан жабрланувчига нисбатан зўрлик ишлатиб амалга оширган бошқача ҳаракатлари, ундан ташқари жабрланувчининг унга нисбатан ишлатилган зўрликни бартараф қилиш учун қилган ҳаракатлари натижасида вужудга келган оқибатлар киради.

Номусга тегиш билан боғлиқ барча ҳолларда зўрланганидан сўнг юз берган барча оғир оқибатлар билан зўрлик ишлатиб жинсий алоқа қилиш ўртасида сабабий боғланиш мавжудлигини аниқлаш зарур. Шундай боғланиш мавжудлиги аниқланмаса, жиноятни ЖК 118-моддаси 3-қисми “б” банди билан квалификация қилиб бўлмайди. Унда жабрланувчининг ўлимига

нисбатан айбдорнинг айби фақат эҳтиётсизлик шаклида бўлади. Масалан, айбдорнинг жабрланувчининг қарўилигини енгиш мақсадида зўрлик ишлатиши натижасида жабрланувчининг ўлими келиб чиққан бўлса, айбдор жабрланувчининг ўлимига кўзи етмаган лекин кўзи етиши лозим ва мумкин бўлган бўлади ҳамда келиб чиққан оқибат эҳтиётсизлик натижасида юз беради.

Агар номусга тегиш жабрланувчисининг ўлимига нисбатан айбдор қасддан ҳаракат қилганлиги аниқланса, жиноят ЖК 118-моддасининг тегишли банди ва 97-модда 2-қисми “з” банди билан квалификация қилиниши лозим. Тегишли равишда агар жабрланувчи номусга тегиш амалга оширилганидан сўнг ҳаёт ёки соғлиқ учун хавфли бўлган ҳолда ташлаб кетилиши оқибатида унинг ва фоти келиб чиқса ёки унга оғир тан жароҳатлари етказилса, қилмиш ЖК 118-моддасининг тегишли қисми ва 117-моддаси билан жавобгарликка тортилади. Мазкур ҳолатда ЖК 118-моддаси 3-қисми “д” бандини қўллаш ортиқча ҳисобланади, чунки қасддан одам ўлими ёки хавф остида қолдириш жинсий зўрлик ишлатиш билан боғлиқ ҳода содир этилган бўлишига қарамасдан номусга тегишнинг оғирлаштирувчи қисмини ташкил қилмайди ва жиноятнинг алоҳида таркибини ташкил этади ва шунинг учун бу ҳолатда икки марта жавобгарлик белгиланмайди.

Агар жабрланувчига ҳаёти учун хавфли оғир тан жароҳатлари етказилган бўлсаю, аммо бу ЖКнинг 104-моддаси 1-қисмида назарда тутилган оқибатларга олиб келмаса, қилмиш ЖК 118-моддаси 1-қисми ва 104-модданинг 1-қисми билан баҳоланади.

Номусга тегиш натижасида жабрланувчининг қизлигини йўқотиши ёки хомиладор бўлиб қолиши оғир оқибат деб эътироф этилиши мумкин эмас.

Ўн тўрт ёшга тўлмаганлиги айбдорга аён бўлган шахснинг номусига тегиш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 118- моддаси 4-қисми).

Жабрланувчининг 14 ёшга тўлмаганлиги айбдорга олдиндан маълум бўлган ёки унинг хулқи ва ташқи кўринишига қараб ёшини билиши лозим бўлган ҳоллардагина айбдорнинг қилмиши ЖК 118-моддаси 4-қисми билан квалификация қилинади. Башарти айбдор жабрланувчининг ёшига нисбатан ҳақиқатан ҳам янглишган бўлса, унинг қилмиши ЖК 118-модда 1-қисми билан, жабрланувчининг ўн саккиз ёшга тўлмаганлигини тахмин қилган бўлса, ЖК 118-моддаси 3-қисми билан квалификация қилиниши зарур.

Агар 14 ёшга тўлмаганлиги айбдорга аён бўлган шахснинг номусига тегиш содир этилиб, кейинчалик унинг ихтиёри билан номусга тегиш ҳаракатлари содир этилган бўлса, қилмиш жиноятлар жами тариқасида ЖК 118-моддаси 4-қисми ва 128-моддаси (ўн олти ёшга тўлмаган шахс билан жинсий алоқа қилиш) билан квалификация қилинади.

2-§. Жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб, ғайритабiiй усулда қондириш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 119-моддаси)

Мазкур жиноятнинг **бевосита объекти** жабрланувчининг жинсий эркинлигини таъминловчи ижтимоий муносабатлар, шунингдек, 16 ёшга тўлмаган шахсларнинг жинсий дахлсизлиги ҳисобланади. Жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб ғайритабиий усулда қондиришнинг қўшимча объекти жабрланувчининг соғлиғи ёки ҳаёти бўлиши мумкин.

Объектив томондан жиноят зўрлик ишлатиб, кўрқитиб ёки жабрланувчининг ожизлигидан фойдаланиб, жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондиришда ифодаланади.

Мазкур моддада назарда тутилган жиноят:

1) эркак кишининг жинсий эҳтиёжини аёл билан ғайритабиий усулда зўрлик ишлатиб қондиришида;

2) аёлнинг жинсий эҳтиёжини аёл билан зўрлик ишлатиб қондиришида;

3) эркак кишининг жинсий эҳтиёжини эркак билан зўрлик ишлатиб қондиришида;

4) жинсий эҳтиёжини қондиришга қаратилган бошқа шахвоний ҳаракатларни содир этишда (масалан, жабрланувчини жинсий аъзо билан муомала қилишга мажбурлашда ва ҳоказо) ифодаланиши мумкин.

“Зўрлик”, “Зўрлик ишлатиш билан кўрқитиш”, “жабрланувчининг ожиз аҳволи” тушунчаларини ЖК 118-моддаси таҳлилида кўриб чиққан эдик.

Кўриб чиқиладиган жиноят жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондиришга қаратилган зўравонлик ҳаракати содир этилган дақиқадан эътиборан, дефлорация ва эякуляциядан қатъи назар, тугалланган деб эътироф этилади.

Жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондириш айбдорнинг хоҳиш-иродасига боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра ниҳоясига етказилмаган бўлса, қилмиш шу жиноятга суиқасд деб топилади (масалан: кийимларини ечиш, муайян ҳолатда туришга мажбурлаш ва ҳоказо) ва ЖК 119-моддаси ҳамда 25-моддаси билан квалификация қилинади.

Жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб, ғайритабиий усулда қондиришдан кўнгилли равишда воз кечиш ҳоллари ҳам учрайди.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасддан ғаразли ният билан содир этилади. Жиноятнинг мотиви – шахвоний алоқа, шунингдек, жабрланувчини шаънини таҳқирлаш бўлиши мумкин, мақсад – жинсий эҳтиёжни қондириш.

Жиноятнинг субъекти ўн тўрт ёшга тўлган ҳар қандай ақли расо шахс бўлиши мумкин.

Мазкур жиноятнинг номусга тегишдан фарқи шундаки, номусга тегишда жинсий алоқа зўрлик ишлатиб табиий усулда содир этилади, бу жиноятларнинг бошқа барча аломатлари эса бир хилдир.

3-§. Бесоқолбозлик (эркакнинг эркак билан жинсий алоқа қилиши) (Ўзбекистон Республикаси ЖК 120-моддаси)

Таҳлил этиладиган **жиноятнинг бевосита объекти** жинсий алоқаларнинг қарор топган тартибини таъминловчи ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Бесоқолбозлик **объектив томондан** эркакнинг эркак билан жинсий эҳтиёжини ихтиёрий қондиришидан иборатдир.

Бесоқолбозлик – эркакнинг эркак билан жинсий эҳтиёжини қондиришга қаратилган ҳар икки томоннинг ихтиёрий ҳаракатларидир.

Башарти бесоқолбозликда зўрлик ишлатиш, қўрқитиш ёки жабрланувчининг ожизлигидан фойдаланиш аломатлари мавжуд бўлса, айбдорнинг қилмиши ЖК 119-моддаси билан квалификация қилинади.

Жиноят жинсий алоқа бошланган дақиқадан эътиборан тугалланган, деб эътироф этилади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд билан содир этилади.

Бесоқолбозликнинг субъекти ўн олти ёшга тўлган, ғайритабиий жинсий алоқа (гомосексуализм)нинг фаол ҳамда пассив қатнашчиси бўлган шахс ҳисобланади.

Бесоқолбозликнинг иштирокчиларидан бири ўн олти ёшга тўлмаган бўлса, иккинчи иштирокчининг қилмиши унинг фаол ёки пассив роль ўйнаганидан қатъи назар, ЖК 128-моддаси (ўн олти ёшга тўлмаган шахс билан ғайритабиий усулда жинсий алоқа қилиш) билан квалификация қилинади.

4-§. Аёлни жинсий алоқа қилишга мажбур этиш (Ўзбекистон Республикаси ЖК 121-моддаси)

Жиноятнинг объекти ушбу аёлнинг жинсий эркинлигини таъминловчи ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Объектив томондан жиноят хизмат, моддий ёки бошқа жиҳатлардан айбдорга қарам бўлган аёлни жинсий алоқа қилишга ёки жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондиришга мажбур этишда ифодаланади.

Мажбур этиш деганда, аёлнинг хоҳиш-иродасига қарши у билан жинсий алоқа қилиш ёки жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондириш мақсадида унинг руҳиятига тазйиқ ўтказишни тушуниш зарур.

“Жинсий алоқа” тушунчасини ЖК 118-моддаси, “Жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондириш” тушунчасини эса 119-модданинг таҳлилида кўришингиз мумкин.

Жабрланувчига мажбурлаш пайтида ҳуқуққа хилоф руҳий таъсир кўрсатиш қуйидаги усулларда амалга оширилади:

- хизмат жиҳатидан қарамлик, яъни аёлнинг уни мажбурловчи шахсга хизмат юзасидан бўйсунуши – “раҳбар-бўйсунувчи ходим” кўринишида (масалан, жабрланувчини ишдан бўшатиш, кам ҳақ тўланадиган ишга ўтказиш, пул мукофотларидан маҳрум қилиш, паст лавозимга ўтказиш, яшаш манбаларидан маҳрум қилиш билан қўрқитиш ва б.) бўлиши мумкин.

- моддий жиҳатдан қарамлик, яъни аёлнинг унинг жинсий эркинлигига таҳдид солаётган шахсга моддий қарамлиги ёки яшаш учун маблағларнинг асосий қисмини шу шахсдан олиши (масалан, жабрланувчида тўлай олмайдиган қарз мажбуриятларининг мавжудлиги; аёлнинг ўз яшаш жойи бўлмай туриб айбдорнинг уйида яшаши ва б.) ҳисобланади.

- бошқача тарздаги қарамлик, яъни тегишли хизмат вазифасини эгаллаб турган шахснинг жабрланувчи учун муҳим саналган масалаларни ҳал қилиши натижасида жабрланувчининг маълум бир имтиёз, фойда, устунликка эришиши. Бундай қарамлик турли кўринишларда бўлиши мумкин: масалан, “спортчи аёл – унинг мураббийи”, “гумон қилинувчи – терговчи”, “ариза билан мурожаат қилаётган шахс – аризани қаноатлантира оладиган шахс”, “аспирант – илмий раҳбар”.

Ундан ташқари айбдор жабрланувчига ЖК 121-модда диспозициясида назарда тутилган жинсий ҳаракатларни содир этса, унинг қонуний ҳуқуқ ва эркинликларини бузмаслиги шартини қўйиши мумкин.

Шуни тушуниш лозимки, бу ҳаракатлар аёлни ёмон аҳволга солиб қўйишга қаратилади.

Маълум имтиёзларнинг берилиши, ишлаш учун қулай шароитлар, афзалликларнинг яратилиши, совғалар тортиқ этилиши, ҳар хил қонуний ва ноқонуний хизматларнинг кўрсатилишини мажбур этиш деб эътироф қилиш мумкин эмас.

Мажбурлаш шахсни ўзи ёки бошқалар билан табиий ёки ғайритабиий усулда алоқа қилишга қаратилган бўлиши мумкин.

Таклифнинг ўзида, агар мажбур этиш аломати бўлмаса, таҳлил қилинаётган жиноят таркиби бўлмайди. Жабрланувчининг ўзи қарам бўлган шахс билан, ўз розилиги билан жинсий алоқага киришиши жиноят таркибини ташкил этмайди.

Мажбурлаш аёлга нисбатан уни жинсий алоқа қилишга ёки жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб ғайритабиий усулда қондиришга кўндириш мақсадида руҳий зўрлик ишлатишнинг ўзига хос шакли бўлганлиги учун мазкур жиноят таркиби билан ЖК 118 ва 119-моддларида назарда тутилган руҳий зўрлик ишлатиш билан содир этиладиган жиноятларни бир-биридан фарқлаш масаласи юзага келади.

Аёлни мажбур этишнинг номусга тегишдаги руҳий тазйикдан фарқи шундаки, аёл бош тортгани дўқ-пўписанинг дарҳол амалга оширилишини тахмин қилмайди. Айни вақтда етказилаётган ёки дўқ-пўписа қилинаётган зарар, биринчидан, бевосита жабрланувчининг шахсига эмас, унинг мулкӣ ва бошқа шахсий ҳуқуқларига дахлдор бўлиши; иккинчидан, ўз моҳиятига кўра бу зарар жабрланувчи хизмат ёки моддий жиҳатдан қарам бўлган шахс томонидангина етказилган бўлиши керак.

Агар шахс ўзига хизмат юзасидан, моддий жиҳатдан ёки бошқача тарзда қарам бўлган аёлга унинг номусига тегиш ёки жинсий эҳтиёжини ғайритабиий усулда қондириш мақсадида унга нисбатан руҳий зўрлик ишлатса, айбдорнинг ҳаракатлари ЖК 118 ёки 119-моддаларнинг тегишли қисми билан квалификация қилиниши лозим.

ЖК 121-моддаси 1-қисмида назарда тутилган жиноят аёлни жинсий алоқа қилишга ёки жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондиришга мажбурлаш фактининг ўзи, мақсадга эришилган ёки эришилмаганидан қатъи назар, тугалланган жиноят деб қаралиши керак. ЖК 121-моддаси 2-қисмида назарда тутилган жиноят эса айбдор томонидан ўз мақсадига эришганидан

сўнг, яъни жинсий алоқа қилинган ёки жинсий эҳтиёж ғайритабиий усулда қондирилган пайтдан бошлаб тугалланган ҳисобланади.

Башарти шахс аёлнинг хоҳиш-иродаси бошқа шахс томонидан бўйсундирилганини била туриб, у билан жинсий алоқа қилса ёки жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондирса, унинг қилмишини ЖК 121-моддаси билан квалификация қилиш мумкин эмас. Айрим ҳолларда айбдор мажбурлашга далолат қилганлиги учун ЖК 28-моддаси орқали 121-моддаси билан жавобгарликка тортилади.

Субъектив томондан мазкур жиноят фақат тўғри қасд билан содир этилади. Айбдор жабрланувчини унинг хизмат юзасидан, моддий ёки бошқача қарамлигидан фойдаланиб у билан ёки учинчи шахс билан жинсий алоқа қилиш ёки жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб ғайритабиий усулда қондиришга мажбурлаётганини англайди жинсий эҳтиёжини қондириш мотиви асосида бу нарсани хоҳлайди.

Ушбу **жиноятнинг субъекти** аёл киши, хизмат, моддий ёки бошқа жиҳатлардан қарам 16 ёшга тўлган шахс ҳисобланади.

Ўз манфаатини кўзлаб, жабрланувчининг хизмат, моддий ёки бошқа жиҳатлардан қарамлигидан фойдаланиб, уни эркак киши билан жинсий алоқа қилишга мажбурлаган аёл ҳам жиноятнинг субъекти бўлиши мумкин.

Мавзу юзасидан масалалар:

1-масала

К. соат тахминан 23.00ларда қариндоши В. билан бирга О.ни телефон орқали ўз уйига чақириб, ўзининг жинсий эҳтиёжини қондириш мақсадида О.ни ишончидан фойдаланиб уйида олиб қолган. В. спиртли ичимлик олиб келиб, О. билан биргаликда уни истеъмол қилишган. К. ва О. хонадон меҳмонхонасида ихтиёрий равишда ўзларининг жинсий эҳтиёжларини қондиргач, К. ваннахонага кирган. Унинг қариндоши В. олдиндан келишилган режага асосан О.ни меҳмонхонага олиб кириб, бир неча маротаба қўллари билан бошига, юзига ва баданнинг турли жойларига уриб ва уни кроватга ётқизиб олиб, О.ни эгнидаги уст кийимларини ечиб, ўз жинсий эҳтиёжини қондиришга ҳаракат қилган. В.нинг ғайриқонуний ҳатти-ҳаракатларини кўрган О. унга фаол қаршилик кўрсатиб, йиғлаб «ёрдам беринглар» деб бақирган. Шунда К. О.нинг бақирганини ва ёрдамга чақираётган овозини эшитиб, К. О.га ёрдам бермасдан, В.ни О. билан хонадонда ёлғиз қолдириб, хонадон кириш эшигини устидан қулфлаб, воқеа жойидан яширинган. Хонадонда ёлғиз қолган О.га нисбатан В. ўз ғайриқонуний ҳатти-ҳаракатларини давом эттириб О. билан жинсий алоқада бўлмоқчи бўлганида О. унга қаршилик кўрсатиши натижасида кутилиб қолиб, хонадон балкони иккинчи қаватидан пастга сакраб қочган. Натижада В. қасддан содир қилаётган жиноятини ўзига боғлиқ бўлмаган ҳолатларга кўра охирига етказа олмаган.

Суд-тиббиёт экспертизасининг хулосасига кўра, О.нинг оғирлик даражаси бўйича «енгил» тан жароҳатлар олганлиги аниқланган.

К. ва В.ларнинг қилмишига баҳо беринг.

2-масала

Й. маст ҳолатда тахминан соат 21.30 ларда «Тошкент автомобиль ҳалқа йўли» бўйлаб уйига кетаётган 13 ёшли фуқаро Г.ни йўлнинг четига зўрлик ишлатиб олиб бориб, у билан мажбуран жинсий алоқа қилган.

Й.нинг қилмишига баҳо беринг.

3-масала

Профилактика инспектори Б. шахсларни ҳужжатларини текшириш учун Осипенко кўчаси 86-уйда рўйхатдан ўтмасдан яшовчи Э. ва унинг 13 ёшли қизи Ш.нинг шахсини текшириб кўриш учун профилактика инспекторининг хизмат хонасига олиб келиб, шу хонада тахминан тунги соат 01.00гача уйларига кетишга рухсат бермасдан олиб ўтирган.

Б. Э. билан суҳбатлашиб ўтириб, ундан фуқаролик паспортини йўқотиб қўйганлигини аниқлаб, бундан фойдаланган ҳолда Э. билан

ғайритабиий усулда жинсий алоқа қилиш мақсадида Э.ни орқа томонидан кучоқлаб, кўйлагини юқорига кўтариб, жинсий эҳтиёжини қондирган.

Б. нинг қилмишига баҳо беринг.

4-масала

Колонияда жазони ётаётган М. Н. билан ихтиёрий равишда икки маротаба жинсий алоқада бўлган.

Орадан 3 кун ўтгач М. С.ни кўрқитиб, жинсий алоқада бўлди.

М. нинг қилмишига баҳо беринг.

5-масала

Корхона раҳбари К. ўз котибаси О.нинг ишга калта юбка кийиб келганлигини кўриб, унга нисбатан жинсий ҳирси уйғонганлиги туфайли хонада ҳеч ким йўқлигидан фойдаланиб, эшикни ёпиб қўйди ва унга зўрлик ишлатиб, у билан жинсий алоқада бўлди.

Корхона раҳбари К.нинг қилмишига баҳо беринг.

6-масала

Терговчи С. жинойт иши бўйича айбланаётган К.ни озод қилиш эвазига унинг хотини И.ни у билан жинсий алоқада бўлишга таклиф қилди.

Терговчи С.нинг қилмишига баҳо беринг.

7-масала

О. исмли қиз ўзининг йигити К.нинг унга уйланишига ваъда берганлигига ишониб, у билан жинсий алоқада бўлди.

Орадан бир ой ўтгач К. ота-онасининг талаби билан бошқа қизга уйланаётганлигини ва О.га уйлана олмаслигини айтди. О. агарда К. унга уйланмаса, уни каматиб юборишини айтди ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органга мурожаат қилди.

Қилмишга баҳо беринг.

8-масала

Корхона раҳбари Ф. ўз ходимаси К.ни яхши ишлагани учун унга пуллик мукофот тайинлади. Бунга жавобан К. миннатдорчилик тариқасида Ф.ни уйига таклиф қилди ва у билан ғайритабиий усулда жинсий алоқада бўлди.

Қилмишга баҳо беринг.

Мавзу бўйича саволлар:

1. Номусга тегиш деганда нима тушунилади?
2. Номусга тегиш жинояти жиноятини содир этишда қандай зўрлик турлари қўлланилади?
3. Жавобгарликни оғирлаштирувчи ҳолатларда номусга тегиш жинояти квалификациясининг асосий хусусиятларини сананг.
4. Ўлдириш билан қўрқитиб номусга тегиш жиноятининг ўлдириш ёки зўрлик ишлатиш жиноятидан фарқи нимада кўринади?
5. Оғир оқибатларга, эҳтиётсизликдан одам ўлими келиб чиққан номусга тегишнинг номусга тегиш ёки жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб ғайритабиий усулда қондириш билан боғлиқ ҳолда одам ўлдиришдан фарқи нимада кўринади?
6. Номусга тегиш жиноятини жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб, ғайритабиий усулда қондириш жиноятидан фарқи нимада?
7. Жинсий эҳтиёжни зўрлик ишлатиб, ғайритабиий усулда қондириш жиноятининг бесоқолбозлик жиноятидан фарқи.
8. Бесоқолбозлик жинояти учун жавобгарликнинг ўзига хос хусусиятлари нимада?
9. Аёлни жинсий алоқа қилишга мажбур этишнинг номусга тегишдаги руҳий тазйикдан фарқи нимада? Аёлни жинсий алоқа қилишга мажбур этганлик учун айбдор жавобгарлигининг ўзига хос жиҳатлари нимада?
10. ЖК 121-моддасида берилган хизмат, моддий ёки бошқа жиҳатлардан қарам деганда нима назарда тутилади?
11. Номусга тегиш билан аёлни жинсий алоқа қилишга мажбур этишниг ўхшаш ва фарқ қилувчи жиҳатлари нимада намоён бўлади?